

Suomen sykkivä sydän

Keski-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman
toteutuksen puoliväliarviointi

Keski-Suomen maaseutu tunnetaan yrittäjyyteen kannustavana, inhimillisenä toiminta- ja asuinympäristönä, jossa osaamista ja voimavaroja hyödynnetään tehokkaasti monenlaisten toimeentulovaihtoehtojen perustana. Keski-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma

Jan Kunnas

JG Kunnas (tmi)

Jan.kunnas@eui.eu

30.9.2018

Keski-Suomen maaseudun kehittämistä ohjaamaan laadittiin vuonna 2014 vuoteen 2020 ulottuva suunnitelma: Sykettä Suomen Sydäimestä. Sanojen lukumääräisen tarkastelun perusteella suunnitelmalla haluttiin edistää maaseudun yrittäjyyttä, nuorten asemaa ja maaseutuasumista. Tavoitteisiin pääsemiseksi haluttiin kehittää biotaloutta, koulutusta ja yhteisöllisyyttä sekä lisätä lähitaloutta, innovaatioita ja matkailua.

wordle.net

Tämän raportin tarkoituksena on arvioida, miten nämä tavoitteet ja visio ovat toteutuneet kauden puolivälissä. Menetelmä on ollut hyvin suoraviivainen: olen valikoinut alueellisesti ja painopisteittäin edustavan kokoelman ELY-keskuksen tukemia yrityksiä ja rahoittamia kehittämishankkeita ja haastatellut niiden toimijoita kasvotusten, puhelimitse ja sähköpostilla sekä käynyt hankkeiden järjestämissä tilaisuuksissa. Täydentävä kirjallinen aineisto on lueteltu raportin lopussa. Olen nostanut esille yksittäisiä yrittäjien lausuntoja ja edustavia hankkeita, mutta moninkertainen määrä hyviä projekteja on jäänyt vaille tarkastelua tai mainintaa, sillä kaikkia lähes sataa myönnettyä yritystukea ja lähes yhdeksääkymmentä kehittämishanketta ei ole ollut aikaa käydä läpi tai mahdollista mainita.

Alueellisten Leader-yhdistysten jakamat tuet on tehtävänannon mukaisesti jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Työn kuluessa kävi selväksi, että jatkossa ELY-keskuksen ja Leader-yhdistysten toimintaa kannattaa arvioida yhdessä, sillä suunnitelman toteuttamisen kannalta niiden sujuva yhteistyö on ensiarvoisen tärkeä. Silloin toteutuu julkisen hallinnon periaatteeksi nostettu yhden luukun palvelumalli, jossa maaseudulla toimivien ei tarvitse tietää, keneltä saa tukea.

Kansikuvan näkyvässä metsien yli Päijänteelle yhdistyy monta hanketta. Päijänteestä rakennetaan brändiä ja metsistä on moneksi. Raportissa esitetyt *lainaukset* ovat, ellei muuta lähdeä mainita, hanketoimijoiden haastatteluista tai hankevaikuttavuuden tulostaulusta.

Toimeksiannon rajauksen vuoksi jäi suunnitelman yhdeksi painopisteeksi nostettu teema, maaseudulla asuvat lapset ja nuoret, suurelta osin arvioimatta, sillä se on ELY-keskuksen ja Leader-yhdistysten välisessä yhteistyösopimuksessa jätetty suurimmalta osin jälkimmäisten harteille. Ainoa ELY-keskuksen suoraan rahoittama nuoriin kohdistuva hanke on ollut Jyväskylän kaupungin ja Ruusulan tilan hanke, jossa on kehitetty nuorten työllistämismallia. Itse hanke kelpaisi monistettavaksi asti. Nyt nuorten asemaan vaikuttaa enemmänkin kaikkia teemoja yhdistävä pyrkimys kohti hyvää ympäristöä, vähähiilistä taloutta ja resurssiviisautta, sillä siten turvataan lasten ja nuorten tulevaisuus. Lähtökohtaisesti Keski-Suomen pitäisi olla hyvin asemoitunut toteuttamaan tätä läpäisevää pyrkimystä keskeisen sijaintinsa, hyvien kiskoyhteyksien ja laajojen biopohjaisten raaka-ainevarantojen vuoksi.

Vaikuttavuus

Kehittämissuunnitelman toteuttamista on helpointa arvioida rahoitusta seuraamalla, mutta tässä ollaan vielä monen askelman päässä kiinnostuksen kohteena olevasta vaikuttavuudesta. Yksinkertaistettuna vaikuttavuudessa on kyse siitä, millainen olisi

Vaikuttavuus: Uudet työpaikat, yhteistyöverkostot, yhteisöllisyys

Vaikutus: Uuden oppiminen, muutos asenteissa, yritystoiminnan laajentuminen

Tuotos: Koulutustunnit, investoinnit, julkaisut, tapahtumat, kohtaamiset.

Panos: hanketuet & yritystuet

keskisuomalainen maaseutu ilman kehittämissuunnitelmaa ja sen toteuttamiseksi rahoitettuja hankkeita verrattuna nykytilaan. Ero on sitä kaivattua vaikuttavuutta.

Otetaanpa esimerkiksi vaikka Kulttuuriympäristö näkyväksi –hankkeen Onnenlaaksossa järjestämät vieraslajitalkoot. Työn jälki näkyi selvästi, kun talkoojoukko niitti tehokkaasti lupiinia. Tulosta voidaan kuitenkin nimittää vasta tuotokseksi, sillä yksi niittokerta ei riitä taltuttamaan lupiinia. Vaikutusta on se, kun ymmärsimme kulttuuriympäristöjen hoitamisen tärkeyden ja opimme, miten vieraslajeja torjutaan. Vaikuttavuutta on se, kun osallistujat hoitavat yhdessä omaa asuinympäristöään jatkossakin. Samaan tapaan kuin tarvitaan useita niittokertoja lupiinien taltuttamiseksi jää hankerahoitus, joka ei synnytä pysyvämpää toimintaa

ilman vaikuttavuutta.
Varsinkin
koulutushankkeissa
olennaista on mitä tapahtuu
osallistujien korvien välissä,
osaamisena tai ajatuksissa
maaseudun
mahdollisuuksista.

Vaikuttavuutta on vaikeaa mitata ohjelmakauden aikana, sillä vaikutukset ilmenevät usein vasta pitkän ajan kuluessa. Otetaan esimerkiksi vaikka Keski-Suomen ruokaketjun koordinaatio –yhteistyöhanketta edeltänyt hanke, jonka tuloksena 2013 julkaistu Keski-Suomen ruokaketjun kehittämisstrategia näkyy nyt maakunnan strategiassa ja on vaikuttanut myös valtakunnallisiin strategioihin. Vastaavasti jää nähtäväksi, miten nykyisen projektin tulevaisuustyöpaja tai Keski-Suomen ruokaketjun toimintaympäristöselvitys, jota parhaillaan päivitetään, vaikuttavat tuleviin strategioihin ja niiden toimeenpanoon.

Koordinaatiohankkeessa
järjestettiin tapahtumia
maaseutugaalasta
Amazing Keski-Suomi -
somettajakisaan, ja tuotiin
maaseutu kuluttajien luo
kauppakeskukseen.

Lisäksi sen vaikuttavuutta
voidaan arvioida muiden
hankkeiden kautta, sillä se
kokosi muita hankkeita yhteen ja pystyi siten tarjoamaan palveluita maaseudun yrittäjille ja muille asianosaisille yhden luukun periaatteella. Hankkeen ylläpitämisen yhteisen kalenterin avulla on voitu välttää päällekkäisyyksiä hankkeiden välillä, kunhan kaikki kirjaavat toimintaansa kalenteriin. Hankkeen suurimmaksi ansioksi nostaisin kuitenkin sen, että siinä ylläpidetään yhteistyötä rajapintojen yli: *Ei hyvää matkailutuotetta ilman ruokaa.*

Toinen maaseututoimijoita yhdistävä hanke on ollut Keski-Suomen Leader-yhdistysten Sykettä-viestintähanke, joka on myös rahoitettu ELY-keskuksen hanketuella. Viestintä-hankkeen koollekutsuma Pöllöparlamentti kokoaa hanketoimijoita yhteen tutustumaan toisiinsa, keskustelemaan ajankohtaisista asioista ja koordinoimaan toimintaa, jolloin päällekkäisen toiminnan sijasta voidaan tehdä yhteistyötä: *edellisellä kaudella saatettiin mennä kylälle ja kuultiin että eilen tai viime viikolla oli samantyyppinen hanke paikalla.* Pöllöparlamenttiin on käynyt tutustumassa eri maakuntien maaseudun kehittäjiä ja osaan on käynnistynyt vastaavanlaista verkostotoimintaa, kuten Puluparlamentti Kainuussa ja Raittirihi Hämeessä.

Parasta viestinnässä on toisilta oppimista ja varastaminen – ja täältä Keski-Suomesta on totta vie varastettu. MMM:n Maaseudun kehittämisyksikön tiedottaja Annukka Lyra viestintähankkeen loppuseminaarissa

Joskus vaikuttavuus on kuitenkin hyvinkin konkreettista ja välitöntä, kuten Keski-Suomen sydänpiirin ja JAMKin toteuttamassa KanDee-hankkeessa, jonka tavoitteena oli vähentää alueellista eriarvoisuutta lisäämällä kansalaisten elvytystietoutta ja osaamista. Helmikuussa 2018 uutisoitiin kuinka Matkailualue Wanhat Wehkeet Oy:lle hankkeen kautta hankittu sydäniskuri ja sen käyttöön annettu koulutus pelastivat ihmishengen. Laajemmassa mielessä tässä, kuten useassa muussa monimuotoisen asumisen painopisteen alla rahoitetussa hankkeessa lisättiin turvallisuuden tunnetta maaseudun asumiseen: että vielä uskaltaa asua maaseudulla. Parhaillaan tätä Maalikkosydäniskuri-toimintamallia levitetään maakunnan ulkopuolelle.

Kaveri sai keilaradalla kohtauksen, yrittäjä pelasti hengen juuri hankitulla sydäniskurilla
Iltalehti 18.1.2018

Yritystuet: perustamis- ja investointituki

Toivottavasti yrittäjät ymmärtää käyttää näitä palveluja! Sähköpostitse tavoitettu yrittäjä

Runsaan neljänkymmenen miljoonan euron rahoituksesta oli kehittämissuunnitelman mukaan tarkoitus kohdentaa noin 60 prosenttia suoriin yritystukiin ja 40 prosenttia hanketoimintaan. Yritystukien ennakoitua heikomman kysynnän vuoksi osa niihin varatuista rahoista on kuitenkin hankekauden aikana siirretty hanketukiin. Tätä ei sinänsä voida pitää ongelmana, sillä hanketoiminnankin ensisijaisena tavoitteena on edistää yrittämisen edellytyksiä Keski-Suomessa. Hanketoiminnalla luodaan yrittämisen edellytyksiä, rakennetaan verkostoja ja muokataan asenteita yrittämiselle myönteisiksi. Näin luodaan edellytyksiä uusien yritysten

perustamiselle, jota tuetaan perustamistuella, ja toiminnan laajentamiselle, jota tuetaan investointituella.

Yritystukien heikon kysynnän syytä on kuitenkin syytä selvittää. Vaatisivatko ne aktiivisempaa markkinointia, vai ovatko niiden ehdot liian tiukat. Hyvä markkinointikeino voisi olla Keski-Suomen Leader-yhdistysten Sykettä-viestintähankkeen ja ELY-keskuksen yhteisen Keski-Suomi Roadshow:n toistaminen. Siinä mentiin sinne, missä ihmiset liikkuvat eli toreille, kahviloihin ja kauppoihin: 23 kuntaa, 10 päivää, 1840 kilometriä keskisuomalaisia teitä ja satoja tärkeitä kohtaamisia. Kiertue sai laajaa medianäkyvyyttä, ja tavoitti sellaisiakin ihmisiä, joilla ei ollut entuudestaan tietoa maaseutuohjelmasta, mikä johti uusiin rahoitushakemuksiin.

Ongelmallisempaa voidaan pitää yritystukien erittäin epätasaista jakautumista seutukunnittain. Verrattuna siihen osuuteen mikä voisi olettaa pelkän väkiluvun perusteella, Saarijärven—Viitasaaren seutukunta sai yli nelinkertaisen määrän yritystukea vuosina 2016–2017, Äänekosken seutukunta yli kolminkertaisen, Jämsän ja Keuruun seutukunnat suurin piirtein oletusarvon mukaisesti, mutta Joutsan seutukunta vain kolmasosan ja Jyväskylän seutukunta vain viidesosan. Jyväskylän pieni osuus suhteessa väkimäärään selittyy tosin sillä, että suurin osa asukkaista asuu ei-tukikelpoisella alueella. Kun vertailuluvut lasketaan ilman Jyväskylän seutukuntaa, Jämsän ja Keuruun seutukunnat saavat alle puolet oletusarvoisesta ja Joutsan seutukunta vain kymmenesosan. Erot ovat niin suuria, etteivät ne selity yksinomaan joidenkin seutukuntien suurimmilla tukiprosenteilla. Leader-yhdistysten jakamien yritystukien huomioiminen tuskin myöskään tasaisi näitä eroja niiden pienuuden takia.

Joutsan seutukunnan pientä hakuintoa saattaa osittain selittää kunnan ikärakenne, sillä Joutsassa 65 vuotta täytäneitä on väestöstä peräti 36 prosenttia ja Luhangan tilanne on vielä kärjistyneempi. Jämsän seutukunnassa Kuhmoisen yrittäjät suuntautuvat todennäköisesti suurelta osin Tampereelle päin, jossa on suurempi väestöpohja ja lyhyempi matka kuin Jyväskylään. Tämä saattaa myös näkyä tukien hakuinnossa Keski-Suomesta. Kuhmoinen onkin siirtymässä osaksi Pirkanmaan maakuntaa vuoden 2019 alussa.

On kuitenkin hedelmällisempää etsiä syytä joidenkin seutukuntien yrittäjien suurempaan hakuintoon. Olisi houkuttelevaa selittää Pohjoisen Keski-Suomen erottumista biotuote-
tehtaalla, mutta tämä selitys ei ainakaan yksinään toimi, sillä valtaosa yritystuista ei liity millään lailla tehtaaseen. Yhtenä selityksenä nostettiin esille kuntien kehittämissyhtiöt jotka

ovat aktiivisia pohjoisessa, mutta joita ei ole esimerkiksi Joutsan seutukunnassa. Joutsan tilanteeseen on kuitenkin odotettavissa parannusta, sillä Ytyä-hankkeessa havaittuja hyviä käytäntöjä tulee jatkamaan kuntaan vakituiseen työsuhteeseen palkattava asiantuntija. Lisäksi otetaan käyttöön kunnasta nopeasti ja ketterästi myönnettävä yritysseteli, jonka mahdollistama kehittäminen avaa väylää laajemmille kehittämishankkeille ja muun julkisen ja yksityisen kehittämisrahan hakemiselle ja saamiselle.

Yritystukien alueellisia eroja saattaa myös selittää myös vahvistava kierre, jossa yritystukia saaneet osasivat neuvoa kanssaryrittäjille tuen saamisen mahdollisuuksista. Joissakin tapauksissa myös paikallinen Leader-yhdistys oli neuvonut hakemaan yritystukea ELY-keskukselta. Ero seutukuntien välillä korostuu, kun maaseuturahaston yritystukia runsaasti hakevien seutukuntien yritykset käyttävät aktiivisesti muitakin tuki-instrumentteja toimintaansa kehittämiseen. Keski-Suomen Alueellisissa Kehitysnäkymissä (1/2018) todetaan esimerkiksi, että Saarijärven-Viitasaaren seutukunnalle, jolle myönnettiin 41 prosenttia koko maakunnan maaseuturahaston yritystuista oli lisäksi myönnetty TEM:n yritysten kehittämisavustuksia euromääräisesti toiseksi eniten maakunnassa. Seutukunnalla on myös meneillään useita yritysryhmähankkeita, jotka lisäävät yritysten keskinäistä yhteistyötä, ja innovaatio-seteliä on hyödynnetty etenkin tuotekehityksen alkuvaiheeseen.

Toiminta olisi kokonaisuudessaan jäänyt toteutumatta ilman ELY-keskuksen rahoitusta, se alensi sekä yrittäjänriskiä että toimi kannustimena. Puhelimitse tavoitettu yrittäjä

Tavoitetut yrittäjät olivat yleisesti ottaen tyytyväisiä ELY-keskuksen rahoitukseen. Osa arveli, ettei tukea saanut investointi olisi toteutunut lainkaan ilman ELY-keskuksen tukea, toiset hankkeet olisivat toteutuneet pienempänä ja hitaammalla aikataululla. Kokemukset hakemisen, raportoinnin ja maksatushakemuksen vaikeudesta sen sijaan vaihtelivat suuresti. Yksi yrittäjä totesi, että itse hakuprosessi on turhan vaativa ja byrokraattinen: *On täysin mahdotonta tietää etukäteen kaikkia muuttuvia tekijöitä, joita kuitenkin vaaditaan paperille.* Toisen mielestä oli yllättävän helppo hakea ja apua sai todella hyvin tarvittaessa. Se, osasiko kysyä apua ELY-keskukselta tarvittaessa selittäneekin osaltaan erot kokemuksissa hakemisen vaikeudesta. Luonnollisesti myös yrittäjät, jotka olivat aikaisemmin saaneet tukea, pitivät prosessia helpompana kuin ensikertalaiset. Ehkäpä he olivat oppineet kysymään apua. Kukaan tavoitelluista yrittäjistä ei kokenut tuen ehtoja rajoittavina, mutta yksi valitteli, että *ehdot muuttuvat joka ohjelmassa, ilman apua ei selviä.* Yleisesti ottaen maksatushakemuksen

tekemistä pidettiin vaikeimpana. Suurimpana ongelmana pidettiin kuitenkin maksatusaikojen pituutta.

Muuten olen ollut erittäin tyytyväinen, mutta Hyrrän käyttäminen on ollut erittäin hankala. Onneksi sai jättää ensimmäisen maksatushakemuksen paperilla, että sai rahaa ulos. Käyttöä on hankaloittanut ristiriitaiset ohjeet, eikä ole päässyt katsomaan onko saanut tukea. Puhelimitse tavoitettu yrittäjä

Yksi tavoitetuista yrittäjistä oli osallistunut Lomaseutu #365 – hankkeeseen, jossa kehitetään pohjoisessa Keski-Suomessa toimivien matkailu- ja ohjelmapalvelualan mikroyritysten liiketoimintaa ja yhteistyötä, mutta valtaosa yrittäjistä ei ollut osallistunut mihinkään hanketuella toteutettuun hankkeeseen tai edes kuullut sellaisista. Tämä on suuri harmi, sillä parhaimmillaan yritystuet ja hanketuet voisivat tukea toisiaan. Vastanneista yrittäjistä osa totesikin, että yrittäjille on tosi vähäistä tietoa tarjolla saatavilla olevista palveluista ja tukimahdollisuuksista paikkakunnallaan. Yhden mukaan tosin tietoa saa, jos osaa kysyä.

Perustamistuki

Kun suunnitelman tavoitteena on 400 uutta yritystä, voisi ajatella, että yritysten perustamistuet olisivat ensiarvoisen tärkeitä. Perustamistukihakemuksia oli kuitenkin jätetty vain parisenkymmentä, joista vain 12 oli voitu hyväksyä. Ongelmana lienee se, että perustamistuen ohjeistus maaseutuvirastosta on ollut erittäin tiukka, vaikka linjauksia on nyt muutettu hieman sallivammiksi. Tämä on harmi, sillä yrittäjien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella uskaltaisin väittää, että vaikuttavuudella mitattuna perustamistuet ovat erityisen tehokkaita. On vaikeaa sanoa varmasti, olisiko investointi toteutunut ilman investointitukea samassa ajassa ja samansuuruisena, ja investointihyödykkeet on hyvinkin voitu tilata maakunnan ja Suomen ulkopuolelta. Perustamistuella taas toteutetaan mitä suurimmalla todennäköisyydellä jotain, mikä muuten olisi jäänyt tekemättä, ja maakunnan omin voimin, sillä se on tarkoitettu ulkopuolisen asiantuntijan palkkaamiseen. Näin aloittava yrittäjä ei sorru klassisimpaan virheeseen, vaan hakee apua, sen sijaan että yrittää tehdä kaiken itse.

Minulla ei ollut vaihtoehtoja yrittäjyydelle, sillä en voinut jatkaa silloisessa työssäni sisäilmaongelmien takia. Hypin ja pompin riemusta, kun sain tiedon tuesta! Puhelimitse tavoitettu yrittäjä

Yksi yrittäjä kertoi palkanneensa mainostoimiston avukseen perustamistuen avulla. Hän arveli, että olisi varmasti perustanut yrityksen ilman tukeakin, mutta joutunut ottamaan paljon lainaa, mikä olisi hidastanut kannattavuutta. Ilman tätä tukea hän olisi varmaan hoitanut markkinoinnin itse, mutta mainostoimiston avulla toiminta oli vuodessa saavuttanut

kannattavan tason, kun se muuten olisi voinut viedä 2-3 vuotta. Saadulla tuella on voinut ostaa palveluja muilta yrittäjiltä, joten raha ei ole jäänyt makaamaan: *Ilman tätä en olisi ollenkaan näin pitkällä.*

Hanketuet

Hanketuista suurin osa on myönnetty maakunnallisille hankkeille, joten niiden vaikutuksen tarkkaa kohdistumista seutukuntien välillä on vaikeaa selvittää. Näyttäisi kuitenkin siltä, etteivät ne ainakaan tasoita yritystuissa vallitsevaa alueellista epätasaisuutta. Yksi syy tähän on hanketoiminnassa vahvasti mukana olevien ammatillisten oppilaitosten toiminnan painottuminen Jyväskylän seudulle ja pohjoiseen Keski-Suomeen. Jyväskylän yliopisto taas puuttuu hanketoteuttajien joukosta, vaikka sen ydinosaamisalueeseen kuuluisi maaseudun kannalta olennaisia aloja kuten luontoliikunta ja biotalous, ja sen erillislaitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius on aktiivinen hanketoteuttaja länsirannikolla.

Kehittämissuunnitelman mukaan kehittämishankkeiden rahoitus jakautuisi valittujen painopisteiden kesken siten, että uudistuvalla yrittäjyydelle myönnettäisiin 40 prosenttia, sekä metsistä on moneksi että potkua maatalousyrittämiseen -painopisteille kullekin 25 prosenttia ja monimuotoiseen maaseutuasumiseen 10 prosenttia. Vuoden 2017 loppuun mennessä varatusta rahoituksesta uudistuva yrittäjyys oli lähellä tavoitetta, maatalousyrittämiseen ja metsään ja oli sen sijaan varattu vain 14 ja 11 prosenttia. Vastaavasti maaseutuasumiseen oli varattu peräti 37 prosenttia kaikista hanketuista. Tätä ei kuitenkaan voida pitää ongelmana, sillä painopisteissä on paljon päällekkäisyyttä. Varsinkin monimuotoiseen maaseutu-asumiseen on kirjattu paljon hankkeita, jotka tukevat myös muita painopisteitä. Neljännes painopisteeseen varatuista hanketuista on esimerkiksi tarkoitettu valokuituverkkojen rakentamiseen, joka luonnollisesti tukee myös maaseudun yritystoimintaa, sillä toimivat verkkoyhteydet alkavat nykyään olla kaiken yritystoiminnan edellytyksenä. Näiden rakentuminen on valitettavasti tällä hetkellä vielä epävarmaa. Metsistä on moneksi – painopisteen alle on taas kirjattu yksinomaan metsän-korjuun ja puun jatkojalostukseen liittyvää toimintaa. Muihin metsistä saataviin luonnonvaroihin sekä aineettomiin luontoarvoihin perustuva yritystoiminta taas on kirjattu sienten ja yrttien osalta maatalouden alle ja luontomatkailemisen ja riistatalouden osalta yrittäjyyden alle.

Painopisteajattelu saattaa ohjata hankkeita tiettyihin karsinoin. Ohjelmassa kuitenkin peräänkuulutetaan vanhojen teemojen rajojen rikkomista ja venyttämistä, toimialojen rajapinnoilla toimimista, mikä voisi synnyttää uudentyyppistä yrittäjyyttä Keski-Suomen maaseutualueille. Rahoitusvarausten perusteella tämä ei ole liiaksi rajoittanut ELY-keskuksen päätöksiä. Vaarana on kuitenkin, että se kahlitsee hankehakijoita ja estää teemoja ylittävien hankkeiden syntymistä. Sellaisia, jossa turisteja viedään biokaasubusseilla metsään syömään luonnonyrteillä maustettua keskisuomalaista juustoa?

Monimuotoinen maaseutuasuminen

Maaseutu on edelleen monille mieluinen asuinseutu, kunhan siellä asumiseen ja työntekoon annetaan mahdollisuudet. Esimerkiksi Kunnallisalan kehittämissäätiön viime vuonna (28.5.2017) julkaiseman tutkimuksen mukaan suomalaisille mieluisimmat asuinpaikat olivat pientaloalue lähellä kaupungin keskustaa ja maaseudun haja-asutusalue. Hankerahoituksella on tehty ahkerasti ja tuloksellista työtä, jotta näin olisi myös tulevaisuudessa, sillä monimuotoiseen maaseutuasumisen teeman alle oli myönnetty peräti 37 prosenttia kaikista hanketuista. Samalla on kuitenkin edistetty muitakin teemoja, kuten maaseudulla tapahtuvaa yrittäjyyttä.

Hankasalmelta löytyy hyvä esimerkki siitä, kuinka suunnitelmaa on toteutettu alhaalta päin vastaten nimenomaan asukkaiden omiin toiveisiin. Kunta toteutti yhdessä Jyväskylän yliopiston kanssa kyselyn siitä, mitä liikunnan, virkistykseen ja vapaa-ajan hankkeita kunnassa tulisi toteuttaa vuoteen 2025 mennessä. Selkeästi suurimman kannatuksen esitetystä hankkeista sai Asemankylän ja Kirkonkylän välinen kevyen liikenteen väylä, jonka toteuttamista yli kahdeksankymmentä prosenttia vastaajista piti tärkeänä. Osin ELY-keskuksen tuella tehtävää kevytväylää päästään vihdoin rakentamaan kesällä 2019. Keurusjumpan halli, joka on koko maassa ensimmäinen seuran itse rakennuttama ja omistama voimisteluhalli, sen sijaan on jo saatu valmiiksi ja ahkeraan käyttöön. Siinäpä keuruulaiselta kuudensadan jäsenen voimisteluseuralta mallia muillekin urheiluseuroille!

Sykettä kylässä –hankkeen tavoitteena oli lisätä maaseudun asukkaiden hyvinvointia ja elämänlaatua käynnistämällä kylillä ryhmätoimintaa ja tuomalla hyvinvointia tukevia palveluja lähelle asukkaita. Toiminta aloitettiin lähettämällä kaikille kyläläisille henkilökohtainen kutsu tulla mukaan suunnittelemaan toimintaa, ja houkuttimena käytettiin mm. maalaislääkäri Kiminkistä. Jo siinä vaiheessa kävi ilmi, että palveluille ei ehkä ole

kysyntää, mutta harrastuksia halutaan. Kokeiltiin kuitenkin liikkuvan palvelun mallia, jossa yrittäjät toisivat palvelut kyliin. Tästä oli vain vähäinen hyöty yrittäjille, joilla on kivijalkaliike kuntakeskuksessa, josta asukkaat ovat tottuneet hakemaan palvelut. *Ruokakauppaan on joka tapauksessa mentävä, joten haetaan muut palvelut saman tien.* Palvelujen tuominen ryhmille sen sijaan osoittautui kustannustehokkaaksi. Hyvinvointipäivillä useat yrittäjät toimivat pop-up henkisesti ja tarjosivat palveluja, kuten jalkahoitoa ja fysioterapiaa. Hanke loppuu, mutta toiminta jatkuu kaikilla seitsemällä mukana olleella kylällä.

Haaveammattiin vertaisohjaajatoiminnan kautta: Eräällä Sykettä kylässä -hankekylällä eläkkeelle jäänyt rouva alkoi toimia kylän terveystoimintaryhmän vetäjänä. Rouva iloitsi suuresti siitä, että vertaisohjaajana hän pääsi vihdoin toteuttamaan haavettaan: toimia liikunnanopettajana!

Metsistä on moneksi

Metsien merkitystä Keski-Suomessa tuskin voi liiaksi korostaa, sillä maapinta-alasta metsien osuus on miltei 85 %, eli lähes kymmenen prosenttiyksikköä enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Siksi metsien käyttöä ja sen edistämistä on arvioitava myös suhteessa muihin maankäyttöön tavoitteisiin ja elinkeinoihin, kuten matkailuun.

Metsäpainopisteen alla on pääsääntöisesti rahoitettu metsänkorjuun ja puun jatkojalostukseen liittyvää toimintaa. Rahoitetuilla hankkeilla on pyritty saamaan puuta liikkeelle vastamaan Äänekosken biotuotetehtaan ja muiden puuta jalostavien laitosten kasvavaan kysyntään, edistetty uusiutuvan energian käyttöä, kehitetty luonnonvarojen kaukokartoitusmenetelmiä sekä kannustettu puurakentamiseen. Puu onkin lähtenyt liikkeelle, mutta merkittävin syy siihen lienee kuitenkin kysynnän myötä parantunut hinta. Kantohintaan ei tällaisilla projekteilla sentään pystytä vaikuttamaan. Puun liikkuvuushankkeessa on sen sijaan mm. edistetty sukupolvenvaihdoksia. Ratkaisuksi toimimattomiin kuolinpesiin on tuotu esille metsäyhtymiä. Hankkeessa on myös hienosti ymmärretty, että jos puuta halutaan liikkeelle, niin niille metsänomistajalle, jotka eivät halua avohakkuuta metsiinsä, pitää tarjota vaihtoehtoja, kuten jatkuvaa kasvatusta.

Sykettä Keski-Suomen metsiin -hankkeen hakkuunäytöksessä koneyrittäjä sai uuden motokuskin osallistuneista.

Euroopan parlamentin hyväksymä LULUCF-asetus, jonka tavoitteena on kasvattaa metsien sitoman hiilidioksidin määrää, ns. hiilinieluja, ja leikata kasvihuonepäästöjä, tuli niin

myöhään, ettei sitä voitu enää suunnitelmassa huomioida, mutta se otettiin esille seminaareissa. Pitkällä tähtäyksellä hiilensidonta ja muiden luontopalvelujen myyminen tulee luomaan metsänomistajille uusia ansaintamahdollisuuksia, joita maaseutu 2.0 –ohjelmassa kehitetyt sähköiset paikkatietojärjestelmät voivat edistää.

Vaihtoehtoinen tapa sitoa hiiltä on tehdä puusta pitkäikäisiä tuotteita, kuten puutaloja. Näiden rakentamista on edistetty Rakennetaan puusta –projektissa, jossa on selvitetty puurakentamisen ongelmia, pyritty hälventämään puurakentamiseen liittyviä ennakkoluuloja ja yhdistetty eri alojen toimijoita verkostoksi. Tämäkin projekti vaikuttaa onnistuneelta, sillä moni keskisuomalainen kunta on ilmoittanut, että seuraavat julkiset rakennushankkeet toteutetaan puusta. Mutta myös taloudellinen tilanne vaikuttaa: *ihan sama mistä rakennetaan, kunhan kunta on olemassa kymmenen vuoden päästä*. Tavoitteet ovat globaaleja, mutta toteutus on kuntataloudesta kiinni. Siksi on tärkeää näyttää, että puurakentamisen suosimisella voi olla myönteiset vaikutukset kuntien verotuloihin. Pohjoisen Keski-Suomen alueella, missä puurakentamisen yhteys omaan kuntaan on selvempi kunnat ovatkin aktiivisempia, ja siellä on enemmän puurakentamista.

Petäjäveden yli 250 vuotta vanha puukirkko – maailmanperinnöksi kohotettua keskisuomalaista puurakentamisosaamista ja hiilensidontaa.

Potkua maatalousyrittämiseen

Kehittämissuunnitelmassa maatalouden kehittämisen painopisteeksi nostettiin ohjelmakauden alussa maito. Pelkän maidon sijasta on kuitenkin syytä tarkastella karjataloutta ylipäätään, sillä maidontuotannon rakennemuutos vaikuttaa myös naudanlihantuottajiin. Jos loppukasvatettavien vasikoiden määrä vähenee, ei ole myöskään odotettavissa uusia lihanautakasvattamoja tai laajennuksia. Suurin yksittäinen hanketuki maatalouden paino-

pisteeltä onkin annettu Menestyvä keskisuomalainen nautakarjatila (MEKA) –hankkeelle. Se on perusteltua, sillä Keski-Suomen luonnonolojen vuoksi Keski-Suomen maataloustuotannon myyntituloista vuonna 2015 maidon ja naudanlihan osuus oli yhteensä yli 80 prosenttia ja muiden kotieläintuottojen osuus vain noin 5 prosenttia.

Eräässä pienryhmässä käynyt lypsylehmien ruokinnan asiantuntija oli antanut vinkin, jonka avulla 50 lehmän karjassa umpivaiheen ruokinnan haasteet ja siitä seuranneet poikimisongelmat ratkesivat kuin itsestään. Joskus pieni asia koulutuspäivässä voi tuoda ison vaikutuksen yksittäisen yrittäjän tekemiseen ja talouteen, kun ongelman syy saadaan poistettua! Asiakkaalta saatu palaute MEKA-hanke

Potkua maatalousyrittämiseen –painopisteen alla toteutettavien hankkeiden vaikuttavuutta on kenties kaikkein vaikeinta arvioida. Kahden märän ja yhden kuivan kesän jo se, että joku viljelijä päättää vielä jatkaa ammattiaan voidaan pitää saavutuksena, vaikka mittareilla mitattuna voisi näyttää siltä, että hankkeen tulos on negatiivinen, kun viljelijät saavat tarpeekseen. Kaikissa hankkeissa vaikutukset voivat näkyä vasta vuosien päästä, mutta tässä painopisteessä se korostuu. Esimerkiksi luomuviljelyssä viljelijän pitää ensin päättää siirtyä luomuviljelyyn, ja kun luvat on saatu kuntoon, on edessä vielä 3 vuoden siirtymäaika.

Keski-Suomen maatilojen kehitysnäkymät 2022 –selvityksen perusteella lähivuosien kehitys on kaksijakoinen. Vuonna 2017 toteutetun kyselyn perusteella maatilojen lukumäärän alenema jatkuu Keski-Suomessa noin 100 tilalla vuodessa, mutta jatkavilla tiloilla on suunnitteilla etenkin eläinten hyvinvointiin ja tuotannon laajentamiseen liittyviä investointeja. Noin viiden vuoden aikajänteellä olisi tulossa 75 navetan uusinvestoinnit tai laajennukset ja niiden myötä noin 2175 uutta lehmäpaikkaa. Nurmenviljelyala on maakunnassa pysynyt ja hieman jopa lisääntynyt, ja sen ennustetaan pysyvän ennallaan lähivuosina, sillä moni kotieläintuotannosta luopuva tila jatkaa nurmenviljelyssä vielä eläinten lähdeyttä.

Hankerahoituksella toteutetuissa hankkeissa on tuettu kumpaankin ratkaisuun päätyneitä viljelijöitä. Menestyvä keskisuomalainen nautakarjatila –hankkeessa toteutettiin mm. opintomatka Pohjois-Amerikkaan, jossa on samanlainen ilmasto kuin Suomessa. Matkasta opittiin mm. se, että voidaan rakentaa kevyemmin. Matkan kustannukset pysyivät kurissa tekemällä yhteistyötä Pohjois-Pohjanmaan kanssa. Matkalla ja muilla tilavierailulla osallistujat saivat vahvistusta siihen, mitä haluavat itselleen ja mitä eivät missään tapauksessa halua. Hankkeessa ymmärrettiin myös se, että uusilla investoinneilla ei ole väliä, jos yrittäjä itse ei jaksaa. Siksi huolehdittiin myös viljelijöiden hyvinvoinnista muun muassa toteuttamalla neljän päivän hyvinvointireissu Ahvenanmaalle, jossa tilavierailut tehtiin pyöräillen, sekä

opettamalla osallistujille uusia liikuntalajeja ja löytämällä kavereita joiden kanssa harrastaa liikuntaa.

Maatilan avoimet ovet -tapahtumien järjestäminen kesällä 2018 on ollut avartavaa paitsi vierailijoille, myös järjestäneille maataloille. Poikkeuksetta kaikki maatilat ovat olleet tyytyväisiä järjestämisestä ja kuluttajien kohtaamisista. Erään emännän kommentti tapahtuman jälkeen: "Tämän voimalla me mennään koko loppukesä!" - Toivotiedonvälityshanke

Pidemmällä tähtäyksellä nautakarjatalouden tulevaisuuden ratkaisee kuitenkin monien muiden elinkeinojen tavoin, miten se kykenee vastaamaan ilmastonmuutoksen haasteisiin. Ruotsalaisen luonnonmukaisen viljelyn dosentin Artur Granstedtin mukaan tämä on mahdollista, jos järkevällä viljelykierrolla onnistutaan korvaamaan fossiilisilla polttoaineilla valmistettuja lannoitteita ja sitomaan enemmän hiiltä maaperään (Expressen 24/9/2018).

Uudistuva yrittäjyys

Yrittäjille on tärkeää kuulla, että teette älyttömän hyvää ja tärkeää työtä, että osaa enemmän arvostaa itseänsä ja sitä missä asuu.

Uudistuva yrittäjyys on kaikista painopisteistä monipuolisin siihen varattujen rahojen perusteella, ja useimmat siinä olevat hankkeet olisi hyvin voinut kirjata toisenkin painopisteen alle. On edistetty yritysten kilpailukykyä lisäämällä laatu- ja osaamistietoisuutta ja –osaamista sekä resurssitehokkuutta ja kiertotaloutta. On kehitetty luontomatkailua ja parannettu alueen retkeilyreittien näkyvyyttä ja saavutettavuutta. Tuhansien koulutustuntien aikana on opittu mm. sovittamaan yritystoimintaa ja perhe-elämää yhteen, markkinoimaan lähiruokaa ja verkostoiduttu muiden yrittäjien kanssa sekä luotu liiketoimintakonsepti, joka mahdollistaa biokaasun jakeluasemien syntymisen maaseutualueille.

Yritykset ovat tulleet toisilleen tutuiksi, voivat suositella asiakkaille toistensa palveluita ja hyödyntää yrittäjäkollegojen palautetta. Yhdessä tapaamisessa yrittäjä maistatti esimerkiksi uutta kehittämänsä sesonkireseptiä ja sai niin kehuja kuin kehittämisideoitakin. Yrittäjät ovat ideoineet myös ruokamatkareittiä ja yritysryhmähanketta sen tueksi. Tapaamiset ovat jatkuneet yrittäjävetoisesti hankkeen päätyttyä. Kilpailukykyinen keskisuomalainen maaseutu - koulutushanke

Hienoa on ollut myös se, että hankkeet ovat toimineet kuten ovat opettaneet, ja tehneet runsaasti yhteistyötä toistensa kanssa. Esimerkiksi Kilpailukykyinen keskisuomalainen maaseutu sekä Virtaa vientiin ja verkostoihin –hankkeet toteuttivat yhdessä talouskoulutusta

yrittäjille. Parhaimmillaan sillä saatettiin välttää konkurssseja, sillä eräskin yrittäjä totesi, että nyt meni yrityksen talous- ja kannattavuuslaskelmat uusiksi.

Yrittäjä Muuramesta oivalsi, että yksin ei enää osaaminen ja voimavarat riitä uusien ideoiden ja suunnitelmien toteuttamiseen. Hän tarvitsee asiantuntijoiden apua ja neuvoja. Muotoilun aktivointi- ja tiedotushanke, asiakkaalta saatu palaute.

Luontolähtöisiä palveluita Keski-Suomessa –hankkeessa kehitettiin luontoon liittyvää toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Siinä saatiin huomata, miten hanketoiminta aivan kuten yrittäjäkin joutuu varautumaan ja sopeutumaan muuhun yhteiskunnalliseen kehitykseen, sillä SOTEn ollessa jumissa kunnat eivät tee konkreettisia päätöksiä. Tuloksia syntyi siitä huolimatta: ensimmäiset Green Care -laatumerkit on saatu Keski-Suomeen, JAMKilla ja Gradialla on tulossa avoimet Green Care -koulutukset, ja POKE jatkaa eläinvierailutoimintaa vanhuksille osana opetustaan.

Kuhmoisten Cantare-kuoro esiintyi Heretyn kämppukahvilan pihalla #Keski-Suomen retkeilyreitit maailmankartalle -hankkeen yhdessä Isojärven kansallispuiston ystävät ry:n kanssa järjestämässä tilaisuudessa – vaikuttavuutta on se, mikä jäi ihmisten mieleen laulun vaiettua.

Lukujen valossa myös Keski-Suomen kansallispuistoja ja niiden markkinointia kehittävät hankkeet ovat olleet menestyksekkäitä, sillä kansallispuistojen veto-voima on säilynyt ja jopa lisääntynyt. Etelä-Konneveden kansallispuiston ympärillä oli toteutettu peräti neljä erillistä hanketta, tai puoli tusinaa, jos myös Leader-rahoitus huomioidaan. Tämä selittyi erillisillä investointi-, kehittämis- ja koordinaatiohankeilla. Etelä-Konneveden kansallispuistoon panostaminen on sinänsä perusteltua, sillä kansallispuisto on merkittävin mahdollisuus seutukunnan matkailulle vuosikymmeniin. Voidaan kuitenkin kysyä, olisiko toiminta ollut vielä tehokkaampaa, jos se olisi voitu toteuttaa yhtenä hankkeena. Uusi kansallispuisto kohosi heti Keski-Suomen suosituimmaksi, vaikka seudun

muutkin kansallispuistot Salamajärveä lukuun ottamatta kasvattivat suosiotaan. Ehkäpä seuraavalle kaudelle tarvitaan laaja hanke Salamajärven ympärille, tai ainakin sinne johtava tie pitäisi saada parempaan kuntoon.

Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen voimavarana

Kehittämissuunnitelman toteuttamisen merkittävimmäksi aikaansaannokseksi nostaisin yhteisöllisyyden lisääntymisen. On yhteistä harrastetoimintaa, jossa kyläläiset toimivat toistensa vertaisohjaajina ja yhteisöllisyydestä nousevaa turvallisuuden tunnetta maaseudulla asumiseen. Yhteisöllisyyden synnyttämisessä yksi merkittävimmistä työkaluista on ollut eri hankkeissa toteutettavat opintomatkat ja pienryhmät. Pienissä ryhmissä on voitu käydä luottamuksellisia keskusteluita esimerkiksi unenlaadusta ja nukahtamisesta. Toiset ovat saaneet kannustusta siihen, ettei kaikkea tarvitse tehdä itse: Voisiko työt jakaa tai ulkoistaa?

Juhlatalo Juurikkasaaren Pasi Keinonen perusti SuoMa-hankkeen aikana syventyneen yhteistyön myötä yrityksen, joka myy omien tilojen ja palvelujen lisäksi mm. ohjelmalveluyrittäjien Versona Oy ja Pistoretket palveluja. Asiakkaalle selkeä yksi luukku. Tekeillä on uudistetut tuotekortit ja kuvaukset, joiden perusteella voivat tehdä englanninkielisen tarjouksen yhteispaketista.

Opintomatkoja on järjestetty niin maakunnassa kuin lähimaakuntiin, mutta myös Ruotsiin, Tanskaan, Portugaliin ja Pohjois-Amerikkaan. Suurempi vaikutus kuin sinänsä tärkeillä vierailukohteilla saattaa monissa tapauksissa olla sillä, että tuodaan ihmisiä yhteen. Työtä tehdään monesti yksin, joten jo yrittäjyyden kokemuksen jakaminen on ollut tärkeää. Vanhemmat yrittäjät ja viljelijät välittävät nuoremmille hiljaista tietoa. Pienessä porukassa matkaten osallistujat hitsautuvat yhteen ja verkostoituvat sekä pitävät monesti yhteyttä reissujen jälkeen. Keskinäinen palaute on parhaimmillaan johtanut liiketoiminnan kehittämiseen ja kumppanuuteen. Poistuminen hetkeksi omista tutuista ympyröistä on myös tuonut tarpeellista perspektiiviä omaan tekemiseen, mikä on taas nostanut oman työn arvostusta ja ammatti-ylpeyttä: *Nähdään, että mitä me kainostellaan, osataan nämä hommat paremmin.*

Opintomatkalle osallistunut yrittäjä kertoi löytäneensä merkittävän yhteistyökumppanin yritysvierailun yhteydessä. Yritysesittelyssä tuli esille, että yrityksen tuotannossa oli syntynyt runsaasti materiaalia, jota heidän ei ollut mahdollista hyödyntää omassa toiminnassaan. ...yrittäjä havaitsi, että yrityksen jäte olisi heidän oman yrityksensä tuotannossa arvokasta raaka-ainetta. Hän on ostanut siitä lähtien materiaalia yritykseltä nimelliseen hintaan ja tästä toimintamallista on ollut merkittävää hyötyä molemmille yrityksille. Luola (luonnosta lautaselle) -hanke

Hieno esimerkki yhteisöllisestä ja monistettavasta projektista on Taito Keski-Suomi ry:n ja JAMKIn yhteistyössä toteuttama Kädentaidoilla kotoutumaan –hanke, joka oli suunnattu käsitöitä harrastaville tai siitä kiinnostuneille maahanmuuttajille. Vaikka hankkeen lopullista vaikuttavuutta on liian aikaista arvioida, voidaan se jo nyt todeta onnistuneeksi, sillä se on ollut osallistujille itselleen merkityksellinen. Esimerkiksi kahdelle nuorelle pakolaisina Afganistanista saapuneelle miehelle jo sillä on ollut merkitystä, että he ovat saaneet todistuksen omasta osaamisestaan. Tätä voi hyödyntää niin työ- kuin opiskelupaikan hakemisessa. Toinen on tehnyt koruja ja toiminut ohjaajana muille. Hänellä olisi ollut osaamista tehdä tätä jopa ammatikseen, mutta hän olisi tarvinnut myös yrittäjyyskoulutusta sekä tietoja Suomen verotuksesta. Jatkossa olisikin syytä miettiä, voisivatko erilliset projektit järjestää yhdessä yrittäjyyskoulutusta sitä kaipaaville. Projekti soveltuisi hyvin monistettavaksi esimerkiksi kotouttamistoimenpiteiden yhteydessä, aktiivisena kielenopetuksena.

Sivutuotteena kielikyöpy: Käden töitä tehdessä opiskellaan samalla suomen kieltä ja käsityön taitosanastoa. Se tapahtuu luontevasti tekemisen yhteydessä kun käytetään erilaisia työkaluja. Vaikka olisi asunut Suomessa pitkäänkin, omiin käden taitoihin liittyvä suomen kielen sanasto on voinut jäädä kehittymättä eikä osaa silloin myöskään kertoa osaamisestaan.

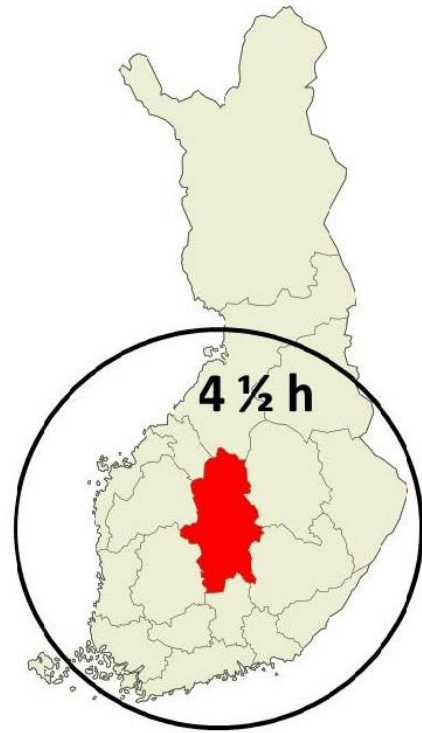
Suomen sykkivä sydän

Itselleni suurin oivallus tätä arviointia tehdessä on ollut Keski-Suomen keskeisen sijainnin tajuaminen. Se ei kenties ole aivan keskellä Suomea, mutta sillä on kuitenkin enemmän naapureita kuin yhdelläkään toisella maakunnalla – kahdeksan rajanaapuria. Tämä on asettanut suuret haasteet myös kehittämissuunnitelman toteuttamisessa, sillä monet hankkeet on pitänyt toteuttaa yhdessä toisen maakunnan kanssa. Tällöin ongelmaksi voi muodostua, että eri maakunnissa on erilaiset tulkinnat säädöksistä. Joku hanke voi mennä läpi yhdessä maakunnassa, mutta ei toisessa: *Haettiin yhteishanke kolmeen maakuntaan, kaksi hyväksyi, yksi torppasi, joten hanke ei toteutunut laisinkaan.*

Eri maakunnissa toimivien hankkeiden voimia yhdistämällä on saatu maatalousyrittäjien vertaiskeskustelua lisättyä helposti. Ulkomaan opintomatkan riskit ja haasteet pienentyvät yksittäiseltä hankkeelta, kun hankkeet yhdistävät voimansa ja osallistujansa. Samalla yrittäjät saavat uusia tuttavuuksia ja pääsevät vaihtamaan näkemyksiä ja ajatuksia muidenkin maakuntien yrittäjien kanssa. Vaatii myös rahoittajalta halua mahdollistaa tätä verkostomaista tekemistä hankkeissa. Ja sitä on onneksi Keski-Suomessa ollut!

Keski-Suomen kannattaa tiedostaa keskeisen sijaintinsa luomat mahdollisuudet ja velvollisuudet. Tiedotus- ja yhteistyöhankkeet ovatkin menestyksekkäästi toteuttaneet Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman tiedonvälitys- ja verkostoitumistavoitteita, ja levittäneet Keski-Suomessa syntyneitä hyviä käytäntöjä maakunnan rajojen ulkopuolelle ulkomaita myöten. Vastaavasti ylimaakunnalliset hankkeet ovat tarjonneet mahdollisuuksia yhdessä oppimiseen ja riskien pienentämiseen.

Sijainti luo kuitenkin ennen kaikkea mahdollisuuksia. Hieno esimerkki tästä on Saarijärven kaupungin elinkeinoelämän kehittämis-yksikön ja JAMKin hanke, jossa tutkitaan mahdollisuutta perustaa logistiikkakeskus ja rekka-parkki Saarijärvelle. Keskieurooppalaisille firmoille on mennyt viesti, että tällaista selvitetään, ja he ovat vieneet viestiä eteenpäin omille sidosryhmilleen. Näin isoille hollantilaisille ja belgialaisille huolinta-liikkeille on mennyt tieto Saarijärven optimaalisesta sijainnista suhteessa ajo-aikalakiin: alle neljän ja puolen tunnin ajomatkan päästä Suomen tärkeimmistä satamista! Tällaisen ajomatkan jälkeen on pidettävä tauko. Sijaintia on hyödynnetty myös länsinaapuriin suuntautuviissa opintomatkoissa. Jatkossa kannattaa pitää mielessä, että Keski-Suomesta on lyhyempi matka Pohjois-Ruotsin pääkaupunkiin Uumajaan kun sieltä Tukholmaan. Tiivistyvä yhteistyö Merenkurkun yli olisi siten myös Keski-Suomen etujen mukaista.

Tavoitteena pitäisi olla, kuten Etelä-Konneveden kansallispuistossa, että maakuntien rajat ovat veteen piirretty viiva.

Hyvästä parempi

Yhteenvedona voidaan todeta, että ilman rahoitettuja hankkeita ja investointeja Keski-Suomen maaseudulla olisi vähemmän yhteisöllisyyttä ja toimintaa. Mikään yritys ei ole käynnistynyt pelkästään näiden hankkeiden tai käynnistämistukien ansiosta, mutta ne ovat voineet olla se ratkaiseva potku, joka on tehnyt ideasta todellisuutta. Yleisesti ottaen yhdyin yrittäjän toteamukseen, että ”Jatketaan samaan malliin.” Se ei kuitenkaan tarkoita, ettei asioita voisi tehdä vielä paremmin. Sen vuoksi olen seuraavaksi kirjannut erinäisiä parannusehdotuksia, jotka nousivat esille keskusteluissa hanketoteuttajien ja yrittäjien kanssa.

Näitä ei missään tapauksessa pidä käsittää kritiikkinä, sillä yleisesti ottaen kaikki tahot, joihin olen ollut yhteydessä, olivat tyytyväisiä kehittämissuunnitelman toteutukseen ja siihen liittyvään rahoitukseen. Jopa Hyrrän käynnistymisvaikeudet saivat ymmärrystä, sillä puutteineenkin sitä pidettiin parempana kuin asioiden käsittelemistä paperimuodossa, ja toisaalta ohjelmakauden alusta mukana olleet näkivät järjestelmän parantuneen kauden aikana. Pahinta olisi, jos otettaisiin jälleen joku uusi järjestelmä käyttöön, ja aloitettaisiin taas alusta. Maksatuksen viiveisiin täytyy kuitenkin puuttua, varsinkin jos halutaan saada mukaan enemmän pieniä hanketoimijoita, joilla ei ole käytössään laajoja taloudellisia puskureita.

ELY-keskus sai kehuja erityisesti siitä, että aina saa puhelimitse kiinni kun on kysyttävää. Mielenkiintoista kyllä, tämän huomion esittivät erityisesti kokeneet hanketoimijat. He kokivat myös muita useammin, että hankkeiden toteuttamisessa on riittävästi joustavuutta. Tähän myötävaikutti se, että hankesuunnitelmista oli alun perin osattu kirjoittaa riittävän väljiä.

Neuvontaa olisi kuitenkin kaivattu jo hankemuotoilun yhteydessä, että ei tehdä turhia hakemuksia, vaan haetaan sellaisiin kustannuksiin, joita voi rahoittaa. Ymmärretään, ettei tämä tarkoita varmaa lupautta rahoittamisesta, mutta säästäisi pidemmän päälle kaikkien aikaa kun ei tule turhia hakemuksia ja maksatukset sujuvat lopussa helpommin. Tässä vaiheessa ELY-keskus voisi näyttää hankkeita keskenään: Hei, suunnitteilla on toinen vastaavanlainen hanke, kannattaisiko teidän tehdä yhteistyötä? Jatkossa ei saisi syntyä hanketoimijoiden välillä sellaista tilannetta kuin nyt, jossa on useita hankkeita samalle kohderyhmälle, ja jotkut niistä tarjoavat maksullista ja toiset ilmaista koulutusta hanketyyppistä riippuen. Hankepäättöksiin ja pisteytysjärjestelmään kaivattiin myös läpinäkyvyyttä: *Olisi hyvä, jos saisi palautetta, miksi ei kelvannut.*

Hankkeita pirstaloi myös se, että jos samassa hankkeessa on kehittämistoimenpiteitä ja koulutusta, niin tukiprosentit määräytyvät alimman mukaan. Tämän välttämiseksi hankkeet jaetaan erillisiksi projekteiksi. Hanketoteuttajien kannalta tämä on rationaalista käyttäytymistä, sillä koulutushankkeet aiheuttavat heille suurimmat riskit osallistujilta kerättävän omavastuuosuuden takia. Tällä ohjelmakaudella ainakin yksi koulutushanke on jouduttu keskeyttämään, koska taloudellinen riski hanketoteuttajalle kohosi liian suureksi. Vaarana on, ettei kukaan halua jatkossa toteuttaa koulutushankkeita. Yrittäjille jo koulutukseen menevä aika aiheuttaa kustannuksia, mikä alentaa heidän valmiuttaan maksaa koulutuksesta, jonka hyödyllisyydestä ei voi olla varma. Tämän vuoksi koulutushankkeet tulisi toteuttaa aktivointihankkeiden jälkeen: ilmaisten aktivointihankkeiden jälkeen on valmiutta maksaa omavastuuosuus koulutushankkeesta, jonka hyötyyn uskotaan. Yrityshankkeissa tämä jo toteutuu, sillä aktivointihankkeissa muodostetaan yritysryhmähankkeita.

Toteuttamalla yksittäisiä isompia hankkeita usean erillisen pienen hankkeen sijasta vähennettäisiin hanketyön haavoittuvuutta ja projektien päällekkäisyyttä. Nyt projektit ovat usein yhden ainoan henkilön varassa, joka voidaan joutua vaihtamaan kesken hankkeen esimerkiksi sairastumisen vuoksi. Se auttaisi myös kokeilujen tulosten jalkauttamisessa, sillä suurilla projekteilla on paremmat mahdollisuudet tiedottaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkien hankkeiden tulisi olla mahdollisimman isoja. Tälläkin kaudella on ollut paljon erittäin onnistuneita pieniä hankkeita.

Vastauksena hanketoteuttajilta kysymykseen, mitä tekisit, jos saisit tehdä mitä haluat, kohosi ylitse muiden käytännönläheisen koulutuksen antaminen yrityksille sekä erityisesti yksittäisten yrittäjien auttaminen. Haluttiin auttaa yksittäistä yrittäjää kehittämään omaa tuotetta. Lisäksi haluttiin viedä aika yksin olevia yrittäjiä oppimaan toisilta yrityksiltä, mikä toisi tunteen, että joku on meidän puolella, ja toisi samalla hengähdystauon. Ongelmaksi nousi se, että hankkeet eivät saisi hyödyttää yksittäistä yrittäjää, vaikka kehittämissuunnitelmassa nimenomaan kannustetaan Keski-Suomen monipuolisten ja runsaiden luonnonvarojen tuotteistamiseen. Yritysryhmähankkeet on ainoa tukimuoto, jossa saa hyödyttää yksittäistä yrittäjää.

Kehittämissuunnitelmassa korostetaan kokeiluja, sillä Keski-Suomi haluaa profiloitua kokeilukulttuurin maakuntana. Toteuttamistavoista tuntuu kuitenkin vallitsevan erimielisyyttä ELY-keskuksen ja hanketoteuttajien välillä. ELY-keskuksen tulkinnassa kokeilut tarkoittavat

erilaisia hankkeita, kun hanketoteuttajat kaipaisivat enemmän joustavuutta hankkeiden sisällä. Sääherkkien alojen, kuten maatalouden, kanssa toimiessa on tärkeää kyetä reagoimaan muuttuviin olosuhteisiin. Tässäkin tuntui vallitsevan eroja kokeneempien ja vähemmän kokeneiden hanketoteuttajien välillä, sillä kokeneet olivat osanneet kirjoittaa tarpeeksi väljiä hankesuunnitelmia. Perusajatuksena tulisi olla, että mitattavasta lopputuloksesta riippumatta kokeilu on onnistunut, jos siitä voidaan oppia jotain tulevaisuutta ajatellen. Tähän kun päästään, voidaan kokeilukulttuuri nostaa koko maakunnan brändiksi: Tervetuloa ennakkoluulottomaan Keski-Suomeen kokeilemaan ja yllättymään, käymään ja asumaan.

ELY-korostaa kokeilukulttuuria, mutta rahoituksen jäykkyys ei tätä juuri mahdollista. Hakemukseen kirjoitetaan lopputulos ja sitä seurataan -> Ei voi kokeilla. Välillä voisi olla: tavoite = kokeilu

Kokeileminen ei saisi kuitenkaan olla itsetarkoitus. Keskisuomalaisissa hankkeissa on syntynyt useita toimivia malleja, jotka ovat levinneet maakunnan ulkopuolelle. Ei voi olla tarkoituksenmukaista, että hankesuunnitelmat pitäisi aina kirjoittaa kokonaan uusiksi, vaan joskus pitäisi riittää, että hyviksi todettuja toimintamalleja toteutettaisiin uusilla alueilla, esimerkiksi uusissa kylissä. Kokeilujen ja niistä syntyneiden hyvien käytäntöjen jalkauttamiseksi kannattaa myös miettiä, mikä on hankkeiden loppuraportin tarkoitus. Se on melkoisen turha, jos se on vain muodollisuus rahoittajalle. Mutta se voisi olla myös tietopankki ja tiedonvälittäjä muille hanketoimijoille. Tulos on myös se, että tiedetään mikä ei toimi.

Lähteitä

Hankevaikuttavuuden tulostaulu, <https://app.viima.com/maaseutuverkosto/vaikuttavuus-esiin-keski-suomi/>

Keski-Suomen Alueelliset Kehitysnäkymät 1/2018, <http://keskisuomi.info/julkaisut/alueelliset-kehitysnakymat/>

Liikunnan, virkistys- ja vapaa-ajan Uusi Hankasalmi: Hankasalmen liikunta-, virkistys- ja vapaa-aikasuunnitelma 2017-2025, VäliRaportti.

https://www.hankasalmi.fi/images/extranet/matintietoja/kjtalousarvio/hankasalmi_valiraportti_nettiin.pdf

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014—2020, Maa- ja metsätalousministeriö, 2014.

Sanna Peltola (toim.) Luontolähtöisiä palveluita Keski-Suomesta – Tiedotusta ja toimintaa LuoKSe-hankkeessa. Jyväskylän Ammattikorkeakoulun julkaisuja 239. 2018.

Reijo Pirttijärvi, Anne Kallinen, Eeva Heikkilä, Maatilojen kehitysnäkymät Keski-Suomessa 2022, Suomen Gallup Elintarviketieto Oy, 2017

https://www.mtk.fi/liitot/keskisuomi/hankkeet/Toivo/fi_FI/KSMaatalRaportti/_files/97971704523849966/default/Maatilojen%20kehitysnakymat%202022-Keski-Suomi.pdf

Suomen kartta <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Keski-Suomi.sijainti.suomi.2010.svg>

Sykettä Suomen Sydäimestä - Keski-Suomen alueellinen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014-2020, Keski-Suomen ELY-keskus, 2014.